

Vědecká jednání na téma řízení sociálních procesů

Řízení sociálních procesů v rozvinuté socialistické společnosti je v poslední době námětem řady publikací a tématem programu vědeckých setkání pracovníků z oblasti teorie i odborníků z praxe.

Za velmi závažná jednání lze považovat dvě, která byla uspořádána v Československu, a jedno v NDR.

V chronologickém pořadí je třeba nejprve jmenovat mezinárodní vědecké kolokvium na téma *Úkoly a zkušenosti při řízení a plánování sociálních procesů v podnicích a kombinátech socialistického průmyslu*. Uspořádala je ve dnech 14.–15. listopadu 1978 výzkumná skupina řízení sociálních procesů v podniku při katedře řízení a organizace socialistického průmyslu na fakultě hospodářských věd Univerzity Karla Marxe v Lipsku. Zúčastnilo se ho více než 60 odborníků.

Prof. H. Glass (děkan fakulty hospodářských věd Univerzity Karla Marxe v Lipsku) poukázal v zahajovacím projevu na kvalitativně nové požadavky zkoumání řídicích procesů při intenzivně rozšířené reprodukci a zdůraznil nutnost využít poznatků různých vědeckých disciplín pro zkvalitnění této činnosti ve všech sférách národního hospodářství a na všech stupních řízení podniků a kombinátů.

V hlavním referátu *Obsahové a metodické problémy řízení sociálních procesů v podnicích a kombinátech* nastínil W. Kulak (z Univerzity Karla Marxe v Lipsku) teoretická a metodická východiska racionálního řízení sociálních procesů v podniku, přičemž vycházel především ze soustavné spolupráce Univerzity K. Marxe se slévárenským kombinátem GISAG, v němž jsou zaváděna nová sociální opatření. (Účastníci kolokvia měli možnost prohlédnout si kombinát a diskutovat s jeho vedoucími pracovníky.)

V rámci diskusních vystoupení v průběhu kolokvia zdůraznil prof. D. Pawula (vedoucí katedry filozofie a vědeckého komunismu na Univerzitě K. Marxe v Lipsku) velký význam *analýzy sociálních procesů*, které jsou odrazem společenských přeměn. L. Poppe (ředitel kombinátu GISAG) uvedl, že *řízení a plánování sociálních procesů* je třeba chápat jako *intenzifikační faktor*, přičemž je nutné vycházet z toho, že cílem je celkový rozvoj společnosti. O problému *řízení a plánování sociálních procesů v podniku se zvláštním zřetелеm ke kulturním procesům* hovořil D. Strützel (z Univerzity F. Schillera v Jeně). S. Rufert (proděkan fakulty řízení VŠE v Praze) podtrhl nutnost vtělit principy *sociálního řízení do plánovací metodiky kádrové a personální práce*. L. Lišková (z katedry ekonomické sociologie a psychologie VŠE v Praze) podala přehlednou informaci o *rozvoji a současném stavu sociálního plánování v ČSSR*. M. Lorenc hovořil o konkrétních opatřeních při *zavádění sociálního plánování* ve Východoslovenských železárnách v Košicích. D. Güldner (z lékařské fakulty Univerzity K. Marxe v Lipsku) rozebíral možnosti *využití tzv. sociálního portréту k dlouhodobým koncepcím řízení* a uvedl některé závažné úkoly, které je v souvislosti s řízením sociálních procesů třeba řešit v oblasti léčebné péče. Zvláštní pozornost vzbudilo vystoupení S. Derksenové, vedoucí koordinační skupiny sociálního plánování v kombinátu na výrobu punčoch ESDA v Thalheimu, který byl v roce 1972 pověřen vypracovat *model řízení a plánování sociálního rozvoje pracovních kolektivů* pro sektor lehkého průmyslu. S. Derksenová podala informaci o tomto modelu pro období 1976–1980.

Materiály kolokvia jsou uveřejněny v čísle 8 periodika *Beiträge zur Lehre und Forschung*, které vydává katedra řízení a organizace socialistického průmyslu na fakultě hospodářských věd Univerzity Karla Marxe.

Na lipské kolokvium časově bezprostředně navazoval celostátní seminář *Problémy řízení sociálních procesů*, který ve dnech 23.–24. listopadu 1978 uspořádal Dům techniky ČSVTS v Pardubicích spolu se sekci sociologie práce, průmyslu a podniku Československé sociologické společnosti při ČSAV. Na tomto semináři se sešel ještě větší počet účastníků.

V hlavním referátě *Uplatnění věd o člověku při řízení sociálních procesů v Československu* podal prof. V. Čech (z Vysoké školy strojní a elektrotechnické v Plzni) jednak dějinný nástin uplatnění společenských věd při řízení sociálních procesů v Československu, jednak charakterizoval současný a předpokládaný stav rozvoje a uplatňování věd o člověku v řízení.

M. Tomšík (z katedry ekonomické sociologie a psychologie VŠE v Praze) ve svém referátu *Řízení sociálních procesů v socialistických podnicích* rozlišil sociální procesy jako procesy pracovní, řídicí, personální, integrační a výchovné. J. Wolf (z Ústavu školských informací při MŠ ČSR) se zaměřil na nutnou spolupráci antropologů, psychologů a sociologů při řešení takových problémů, jako je otázka tělesné a psychické adaptace, formování životního způsobu podle věkových, společenských a jiných požadavků, proces socializace člověka a utváření osobnosti jedince v socialistické společnosti. L. Rýznar (z Domu techniky ČSVTS v Pardubicích) ve svém příspěvku *Funkce a využití obecné teorie řízení v řízení sociálních procesů* aplikoval jednotlivé fáze řízení na oblast sociálních procesů. Otázkami řízení sociálních procesů v socialistických zemědělských podnicích se zabýval H. Schimmerling (z Výzkumného ústavu ekonomiky zemědělství a výživy v Praze). O zkušenostech Federálního ministerstva práce a sociálních věcí se zaváděním sociálního plánování v ČSSR hovořili H. Šálková a R. Chochola. Projekt analýzy sociálního systému řízení SEPIMO (SE – sociální ekvivalita, tvorba věcných cílů a jejich realizace, P – participace, podíl na řízení a rozhodování, I – interakce, vzájemné vztahy při řízení na vrcholové úrovni, M – motivace a O – odolnost vůči zátěžové situaci) byl obsahem vystoupení A. Rašky (z Výzkumného ústavu strojírenské technologie a ekonomiky v Praze). P. Kunst (z Ústavu pro ekonomiku a řízení vědeckotechnického rozvoje v Praze) objasnil metodiku sociální analýzy pro potřeby řízení vědeckovýzkumných organizací, zaměřenou na čtyři bloky: 1. analýzu tvůrčího klimatu, 2. analýzu výkonnosti pracovních kolektivů, bariér a stimulů tvůrčí činnosti, 3. analýzu řídicí aktivity a jejich nositelů, 4. profesiografickou a kvalifikační analýzu a 5. analýzu odměňování a životního způsobu. Z. Dráb a V. Pernica (z Ústavu pro filozofii a sociologii ČSAV) věnovali své sdělení tématu *Lidský faktor v budování ASŘ*; problematiku rozdělili na dva okruhy, a to na problematiku vytváření postojů k technické inovaci řídicích procesů a problematiku spolupráce dvou rozličných prvků ASŘ, jimiž je člověk a stroj. P. Pekárková (z Výzkumného ústavu matematických strojů v Praze) informovala o pokusu diagnózy základů pravidel rozhodování u skupiny perspektivních výzkumných pracovníků-specialistů. O problematice sociálního plánování v resortu paliv a energetiky hovořil J. Špaňhel (z Výzkumného ústavu ekonomiky paliv a energetiky v Praze).

Sborník ze semináře je doplněn ještě dvěma referáty, které nebyly předneseny. Jde především o referát P. Bliznakova (z Vysoké školy ekonomické ve Varně v Bulharsku) na téma *Sociologické zákonitosti v řízení pracovního kolektivu*, v němž autor vychází ze tří základních funkcí pracovního kolektivu, a to výrobní, sociální a ideologické. Dále je to referát A. Fazika (z Vojenského historického ústavu v Praze) na téma *Funkce a využití věd o člověku v řízení sociálních procesů*, v němž autor mimo jiné zdůrazňuje, že věda o řízení sice již zformulovala rozsáhlý soubor pravidel a norem týkajících se efektivnosti řídicích procesů a nezbytných vlastností člověka pro výkon řídicí funkce, přesto je však nutné, aby se otázkami řízení sociálních procesů koordinovaně zabývaly všechny vědy o člověku.

V závěrech semináře v Pardubicích byla zdůrazněna nutnost zabývat se problematikou řízení sociálních procesů v podmínkách automatizace řízení. K tomuto tématu uspořádal Český ústřední výbor Komitétu pro vědecké řízení ČSVTS a Dům techniky ČSVTS Praha ve dnech 23.–26. dubna 1979 čtyřdenní symposium v Karlových Varech. Počet účastníků přesáhl 300.

Na jeho odborné přípravě se podílel výbor složený ze zkušených pracovníků Ústavu pro filozofii a sociologii ČSAV a ekonomického ústavu ČSAV, vysokých škol a výzkumných ústavů.

Jednání symposia se orientovalo na tři problémové okruhy:

1. teoretické a metodologické aspekty sociálního plánování, programování a řízení včetně otázek informačního systému a sociálních ukazatelů, jakož i problematiky modelování sociálních procesů,
2. ASŘ v podnicích i na středních článcích řízení a jejich technické a programové vybavení z hlediska požadavků plánování, programování a řízení sociálního rozvoje,
3. zkušenosti s dosavadními formami plánování a programování sociálního rozvoje ve vazbě na ASŘ.

F. Kutta (z Ústavu pro filozofii a sociologii ČSAV) v obsáhlém úvodním referátu *Sociální plánování jako teorie a praxe výstavby socialismu* rozebral vztah mezi

socialistickým politickým systémem a systémem řízení sociálních procesů, uvedl základní požadavky na zdokonalení socialistického systému řízení a plánování v období budování rozvinuté socialistické společnosti a zabýval se některými otázkami praxe sociálního plánování.

R. Chochola (z Federálního ministerstva práce a sociálních věcí) pak ve svém vystoupení *Vazby sociálního plánování na informační systém* blíže seznámil s některými zkušenostmi týkajícími se informací získaných z komplexních programů péče o pracovníky a z experimentálních plánů sociálního rozvoje. Z. Dráb a V. Pernica (z Ústavu pro filozofii a sociologii ČSAV) v příspěvku *Sociální plánování a ASŘ* jednak obecně charakterizovali sociální plánování v makrosféře (na celospolečenské úrovni), v mezzosféře (v územních celcích) a v mikrosféře (na podnikové úrovni) a jednak pojednali o systémovém přístupu k sociálnímu plánování a řízení, o východiscích tvorby sociálního plánování, o uplatnění počítačů v sociálním plánování a o požadavcích na ASŘ z hlediska sociálního plánování. M. Ilner (z Ústavu pro filozofii a sociologii ČSAV) se v referátu *Řízení sociálních procesů a zdokonalování jednotné soustavy sociálně ekonomických informací* zaměřil na čtyři rámcové obsahové okruhy požadovaných sociálních informací: 1. informace o hmotných životních a pracovních podmínkách lidí, 2. informace o demografické, třídní, socioprofesní, sociálně ekologické, sociálně politické a sociálně kulturní diferenciaci společnosti a o jejím uplatnění v různých oblastech, 3. informace o chování a činnostech lidí a 4. informace o společenském vědomí. Prof. V. Tlustý a V. Kubátová (z Ústředí vědeckých, technických a ekonomických informací v Praze) pojednali o modelu SIS (společenského informačního systému), a to o teoretických východiscích jeho tvorby, o základních principech jeho konstrukce a o jeho funkční diferenciaci. L. Rýznar (z Domu techniky ČSVTS v Pardubicích) se věnoval problému *řízení sociálních procesů jako procesů rozhodovacích, informačních a kontrolních*. J. Dvořák (z Ústavu pro filozofii a sociologii ČSAV) se zaměřil na téma *Metodologie výstavby systému modelů sociálního plánování*. Jeho návrh modelů pro sociální řízení vychází ve své konstrukci z metodologických postulatů odvozených ze systémových kvalit socioekonomického systému a formuluje koncepci základního modelu pro každou ze tří úrovní sociálního systému (makrosféru, mezzosféru a mikrosféru). Z. Souček a J. Růžicka (z Vysoké školy ekonomické v Praze) v příspěvku *Využití modelů dynamického chování a řízení sociálních procesů v socialistickém průmyslu* rozčlenili modely dynamického chování na tři skupiny: 1. modely první generace, jejichž koncepce vychází z předpokladu, že všechny procesy vyjádřené v modelu probíhají přesně podle formulovaných a relativně jednoduchých pravidel rozhodování založených na přísně racionálních zásadách, přičemž se nebere v úvahu lidský činitel, 2. modely druhé generace, které do jisté míry vyjadřují působení lidského činitele v ekonomických systémech a 3. modely třetí generace, které se snaží vyjádřit sociologické a psychologické faktory, jež ovlivňují dynamické chování ekonomických systémů. J. Alan (z Československého výzkumného ústavu práce a sociálních věcí) se zabýval *prognostickým modelováním jako součástí řízení složitých sociálních systémů*. Rozlišil dvojí aspekt výstavby prognostického modelu: 1. strukturně analytický, který směřuje k odhalení sítě vazeb v systému, a 2. vývojově dynamický, který se promítá do problematiky vztahu mezi prognózováním a řízením sociálních systémů. J. Ehleman (z Vysoké školy ekonomické v Praze) se ve svém vystoupení na téma *Efektivnost ASŘ ve vztahu k řízení sociálních procesů* zaměřil na ekonomickou efektivnost. M. Vítek a M. Filka (z Vysoké školy chemicko-technologické v Pardubicích) přednesli referát *Matematické modely řízení sociálních procesů v podnicích*. Jako ústřední model v systému matematických modelů řízení sociálních procesů v podmínkách ASŘ označili model vztahu mezi výrobou a zaměstnaností, k němuž přistupují některé dílčí modely, například model zdokonalování sociální a profesně kvalifikační struktury, model rozvoje iniciativy a upevňování socialistických vztahů atd. M. Jiříčka (z Výzkumného ústavu zemědělství a výživy v Praze) hovořil o *využití modelování při plánování sociálně ekonomického rozvoje v zemědělství*. M. Potůček (z podniku Sportpropag, Praha) podrobně informoval o metodě tzv. komplexního modelu ČSTV (složitého vývojového modelu) jako jedné z možných variant řešení problému získání adekvátních informací pro rozhodování v oblasti ČSTV. M. Foret (z Krajské správy SSÚ, Brno) v příspěvku *K problematice využití počítačů při řízení sociálních procesů* specifikoval některé požadavky na systém zpracování sociálních informací pro potřeby řízení sociálních procesů. P. Novák (z Hutnického institutu v Ostravě) popsal *model informačního systému v kádrové a personální práci*. V. Ullman (z Výzkumného ústavu rozvoje oblastí a měst v Ostravě) rozebral *základní východiska plánování sociálního rozvoje oblastí*. J. Novotný (z pobočky Ústavu pro filozofii a sociologii ČSAV v Ústí nad Labem) se zaměřil na *zhodnocení zkušeností*

z dosavadních pokusů se sociálním plánováním měst v ČSSR. O. Čepelka (z téže pobočky) přednesl referát *K uplatnění sociologického výzkumu v sociálním plánování územních celků*. F. Hollmann (z Domu techniky ČSVTS v Pardubicích) podal informaci o možnostech spolupráce při řešení plánu sociálního rozvoje, automatizovaného informačního systému a ASŘ města Hradec Králové. J. Cvrček (z Ústavu silniční a městské dopravy v Praze) se zabýval otázkami rozpracování oborové koncepce sociální politiky ve veřejné silniční a městské hromadné dopravě. M. Tunka (z ministerstva zdravotnictví ČR) se zaměřil na téma *Současný stav a výhled budování ASŘ ve zdravotnictví*. J. Malý (z Podniku výpočetní techniky v Hradci Králové) hovořil na téma *Automatizovaný finanční informační systém národních výborů — jeho vytváření a přínos k řízení sociálních procesů*. J. Bis (z téhož podniku) pak ve svém příspěvku *Technické a programové vybavení AFIS* seznámil s uplatněným postupem. J. Farský (z ministerstva školství ČR) se zamýšlel nad možnostmi využití automatizovaného finančního informačního systému národních výborů v řízení a plánování sociálních procesů odvětví školství. B. Jungman (z Československého výzkumného ústavu práce a sociálních věcí) rozebral problém informačních subsystémů, které se po r. 1975 vytvořily v podnicích, a naznačil směry zdokonalování existujících informačních soustav. J. Machoňová (z Ústavu vědeckých, technických a ekonomických informací) se zabývala příčinami obtíží ASŘ vrcholového řízení, žádoucími směry zlepšení a cestami vedoucími ke zvýšení informačního působení ASŘ vrcholového řízení. P. Toman (z Vysoké školy ekonomické v Praze) se zamýšlel nad možnostmi algoritmizace a tím automatizace jednotlivých činností řízení. M. Skordenský, Z. Burčíková a B. Boldižárová (z podniku Inorga v Košicích) připravili příspěvek na téma *Sociálně psychologické problémy zavádění ASŘ*, v němž uvedli zdroje nespokojenosti řešitelů a uživatelů v podmínkách ASŘ. O. Soukup (z Ekonomického ústavu ČSAV) ve vystoupení *Teoretické problémy funkční inovace služeb v řízení a plánování sociálních procesů* zdůraznil, že se služby staly v současném období nejdynamičtější sférou rozvoje národního hospodářství i společenských jevů, a to ve své dvojedné funkci: ekonomické a sociální. E. Mleziva (z Výzkumného ústavu dopravního v Praze) informoval ve svém příspěvku *Lidský faktor ASŘ v dopravě* o vytváření vrcholového automatizovaného systému řízení v resortu dopravy a o vlivu lidského faktoru na uplatňování ASŘ v dopravě. J. Valas (z OKD Ostrava) se zabýval otázkou řešení informačního systému sociálního plánování v koncernu OKD. J. Hlavsa (z Ústavu teoreticko-právní problematiky ČVUT) analyzoval situace sociálního typu, poukázal na některá kritéria pro analýzu situací a na to, že analýza a záměrné vytváření situačních celků je základním prvkem zdokonalování stylu řízení sociálních procesů. V. Čech a E. Jukl (z Vysoké školy strojní a elektrotechnické v Plzni) připravili vystoupení na téma *Příprava inženýrů pro řízení sociálních procesů v podmínkách ASŘ technologických a výrobních procesů*. L. Nestěrová (z Institutu řízení v Praze) podala ve vystoupení *Realizační činnosti vedoucího pracovníka v řízení* informace o specifickém výzkumu zaměřeném na toto téma.

V obsáhlém sborníku, který měl každý účastník sympozia k dispozici, byly uvedeny další příspěvky: *Metodické otázky vytváření systému ukazatelů plánování sociálního rozvoje* (Z. Krůček), *Teoretická východiska ASŘ* (Z. Bílek), *Využití výsledků sčítání lidu pro řízení sociálních procesů* (M. Kučera), *Problémy automatizované evidence a plánování pracovních sil* (K. Štětka), *Obecná metoda multikompartmentových modelů* (M. Kotva), *Informační systém o lidském činiteli ve VHJ Stavební závody Praha* (P. Staša), *Vnitroústavní účetnictví ve zdravotnických službách* (M. Fímon), *Automatizované zpracování komplexních programů péče o pracující na úrovni ministerstva průmyslu ČR* (J. Diviš), *Sledování pracovní úrazovosti v rámci řešení ASŘ Federálního ministerstva hutnictví a těžkého strojírenství a Federálního ministerstva všeobecného strojírenství* (B. Čámský), *Právní aspekty řízení sociálních procesů* (J. Schulz), *Automatizace a normativní řízení sociálních procesů* (P. Hajn), *Zkušenosti strojírenského podniku s budováním ASŘ v oblasti řízení kádrové a personální práce* (M. Dvorská), *Úlohy sociálního plánu ve vztahu k procesu budování ASŘ* (L. Mareček a M. Kolářová), *Poznatky z ověřování plánu sociálního rozvoje ve strojírenských podnicích* (J. Vejmelka), *Možnosti ASŘ MARŠ pro analýzu struktury a dynamiky sociálních procesů* (I. Pleskot), *Automatizovaný systém plánových výpočtů na úrovni Slovenskej plánovacej komisie* (T. Gajarský a E. Holub), *Dalšie perspektívy plánu sociálneho rozvoja v závode SNP Žiar nad Hronom* (A. Toček), *Zkušenosti se zaváděním plánu sociálního rozvoje v Uničovských strojárnách* (M. Tomin), *Poznatky ze sekundární analýzy toků sociálních informací v obchodním podniku* (J. Štekerová), *ASŘ a řízení kvality prostředí* (B. Řezníček) a *Hodnocení kvality životního prostředí* (V. Voráček).

Jednání sympozia bylo zhodnoceno v závěrečném vystoupení V. Pernici. Jako první

programové setkání pracovníků z rozdílných oblastí a rozdílných profesí, kteří se zabývají jednak sociálním plánováním, jednak přípravou ASŘ, značně pomohlo k výměně informací, což může přispět ke zvýšení efektivity řízení sociálních procesů. Velmi aktuálním se ukázalo řešení vazby ASŘ a řízení sociálních procesů na úrovni podniků a středního článku řízení i na úrovni řízení územních celků. Ukazuje se, že dosud není dostatečně koordinována metodologická a metodická výstavba ASŘ a sociálního plánování, a to zejména proto, že koordinaci chybí pevnější institucionální báze. Jednání dokumentovalo rozsáhlost problematiky, ukázalo její strukturu a pomohlo formulovat problémy, k čemuž přispěla i panelová diskuse, na níž se sešlo 91 účastníků. Sympozium má nesporný význam pro další rozvoj teorie a řídicí praxe. Je žádoucí pokračovat v této formě účinné výměny informací a orientovat další setkání na konkrétní stránky a úseky sociálního plánování a programování ve vazbě na automatizaci prací s tím spojených.

Libuše Lišková

Dítě a společnost – seminář Československé sociologické společnosti

V letošním roce, který byl vyhlášen Mezinárodním rokem dítěte a v němž je oslavováno třicáté výročí založení Pionýrské organizace, se i na půdě Československé sociologické společnosti při ČSAV uskutečnila řada akcí inspirovaných těmito událostmi. Jednou z nich byl seminář *Dítě a společnost*. Uspořádala jej ve dnech 12. a 13. dubna 1979 sekce rodiny (předsedkyně Z. Kadlecová) ve spolupráci se sekci integrálního zkoumání člověka (předseda A. Fazik) v Domě vědeckých pracovníků v Liblicích.

Jednání, které tematicky navázalo na zaměření předchozích akcí sekce rodiny, mělo pracovní charakter. Jeho cílem bylo získat co nejširší přehled o závažných výsledcích nejnovějších teoretických i empirických výzkumů nejmladší generace. Již toto vymezení určovalo výrazně interdisciplinární charakter semináře, jehož se zúčastnili odborníci vědeckých pracovišť sociologických, pedagogických, psychologických, lékařských a jiných a také pracovníci řady dalších institucí. Téma semináře bylo rozděleno do tří okruhů. První z nich byl zaměřen na *problematiku rodiny* a především *postavení dítěte v rodině*, druhý na *školu a instituce s ní spjaté*, třetí na *širší společenské prostředí ve vztahu ke specifickým potřebám dětí*. Takto široce pojatý program, značně přesahující obsahové vymezení práce sekce rodiny, se setkal s velkým zájmem jak v řadách členů obou pořádajících sekcí, tak u odborníků zabývajících se problematikou dítěte z jiných hledisek. To ostatně potvrdila i velká žen přihlášených vystoupení a diskusních příspěvků, jichž bylo více než dvacet.

První část jednání byla zahájena úvodním referátem M. Mrkosové (Ústav pro filozofii a sociologii ČSAV, Praha), věnovaným *rodině jako zprostředkujícímu činiteli ve způsobu života mezi jednotlivcem a společností*. Autorka v něm zdůraznila specifika vývoje rodiny v socialistické společnosti, která spočívají především v zásadních proměnách její výrobní funkce a v zapojení žen do výrobního procesu společnosti a která se zpětně odráží v sociálně třídní struktuře rodiny a způsobu života. Při analýze změn v této oblasti věnovala zvláštní pozornost zemědělské populaci. Zabývala se také výchovnou funkcí rodiny v jejích raných fázích a nutností celospolečenských intervencí napomáhajících formování nového typu této významné společenské jednotky.

E. Rendlová (Ústav pro filozofii a sociologii ČSAV, Praha) hovořila o *vlivu dítěte na způsob života v jednotlivých fázích rodinného cyklu*, který dokumentovala na struktuře každodenních činností manželských partnerů.⁽¹⁾ E. Michalíková (Slezský ústav ČSAV, Opava) referovala o výsledcích sociologického výzkumu *motivace zaměstnanosti žen a zabezpečení dětí* provedeného na Třinecku. Zabývala se jednak některými souvislostmi mimoekonomických faktorů pracovní motivace žen a dále názory na využívání mateřské dovolené a nevhodnější formy péče o děti předškolního věku. I. Možný (Filozofická fakulta Univerzity J. E. Purkyně, Brno) se zamýšlel nad *postavením dětí v rodinách pracovních exponovaných partnerů*, jejich socializací do sféry rodiny a sféry práce a v této souvislosti i rodinným klimatem vyplývajícím

(1) Referát byl zkrácenou verzí stati uveřejněné v monotematickém čísle Sociologického časopisu 3–4/1979.